

Kerekes Barnabás

Soha többé!

Kedves Olvasók!

Jókora közhellyel kezdem: mindenki döntse el, hogy az a bizonyos pohár félig üres -e, vagy félig tele van; esetünkben: inkább búsongjunk-e azon, hogy a hagyományos, évtizedek alatt kimunkált módon nem rendezhettük meg a versenyeinket, vagy örvendezzünk azon, hogy legalább voltak, lehettek még országos fordulók is, bár megcsonkult formában.

A Szép Magyar Beszéd verseny – közkeletű nevén: Kazinczy-verseny – a magyar közoktatásnak egyik legrégebbi, legnépszerűbb versenyformája. A középiskolások legjobbjai 1966 óta vesznek részt az országos – 1992 óta Kárpát-medencei – döntőn, az általános iskolások és a felsőoktatás pedagógusjelölt hallgatói is lassan fél évszázada kezdték el a megmérettetésüket. A verseny lényege az értő-értető olvasás, egy 20–21. századi magyar szerző körülbelül háromperces esszé- vagy tanulmányrészletének a tolmácsolása. A feladat a szerző gondolatainak megértése és hív közlése. A versenyzőket elbíráló bizottság körülbelül húsz értékelési szempont figyelembevételével minősíti a hallottakat. Az általános iskolás korosztálynak egy szabadon választott és egy úgynevezett kötelező szöveg tolmácsolása a feladata, a gimnazista és szakképzős versenyzők vetélkedése egy írásbeli feladat megoldásával is kiegészül. A Szép Magyar Beszéd verseny majd harmincével megelőzte korát. A 2005-ben bevezetett kétszintű érettségiben a szövegértés a legfőbb követelmény, a Kazinczy-versenyen a kezdetektől az tud eredményes lenni, aki megérti a tolmácsolandó szövege(ke)t, átlátja ezeknek a szerkezetét, megfelelő tagolással, a helyes hangsúlyok alkalmazásával igazolja, hogy megértette a közlendő gondolatokat. Vélhetőleg elfogult vagyok, amikor azt állítom, hogy ez a szóbeli közlés legfontosabb versenye, ugyanis a beszéd törvényszerűségeit nemcsak a Kazinczy-versenyen alkalmazzák a fiatalok, hanem további életüknek minden megszólalásakor is.

Az általános iskolás korosztály „félországos” döntőjén Kisújszálláson és Balatonbogláron meg a középiskolások győri Kárpát-medencei fordulóján nemcsak a két (illetve három) feladat elvégzésével telik el az idő, hanem egyéb fontos szakmai és szabadidős programokat is szerveznek az eseménysorozat rendezői. Ilyenek például a felemelően szép nyitó és záró ünnepély, az egy-másfél órás részletes értékelés a zsűri tagjaitól, a könyvbemutató, a szakmai előadás, a kirándulás, a városnézés, a színházi előadás, a felnőtteknek szóló fogadás. És az egyik legfőbb érték: a személyes találkozás lehetősége, az életre szóló élmények megélése.

A 2019/2020. tanévben mindhárom korosztályban – általános iskola, középiskola, felsőoktatás – személyes jelenléttel rendezték meg az országos fordulók elődöntőit, aztán a végső fordulót már csak az egyetemistáknak szervezték meg – online formában; a 13–14 és 15–18 évesek korcsoportos döntői elmaradtak. A magunk mögött hagyott tanévben a rendező intézmények vezetői kijelentették: „Versenynek lennie kell!” A folyamatosságot biztosítanunk kell, mert valamit újakezdeni sokkal nehezebb, mint a meglévőt tovább éltetni. A Kazinczy-díj Alapítvány kuratóriuma 110 intézményt kért fel az általános iskolások körzeti-járási-kerületi elődöntőinek a megszervezésére és lebonyolítására. A pandémia miatt háromféle rendezési módot kínáltunk fel, és a szervezők – lehetőségeiket ismerve – maguk dönthették el, hogy melyiket választják. Érthető, hogy a hagyományos, a személyes jelenléttel megtartott versenyt kevesen választották; az egyidejűséggel való versenyeztetés lehetőségével viszont már többen éltek. Elsőprő többséggel győzött az a lehetőség, amelyben megadott határidőre elküldhették az előzetesen rögzített szabadon választott szöveget a versenyzők, majd a döntőnek meghirdetett napon egy órát kaptak arra, hogy – tanár, informatikus segítségével – letöltsék, kinyomtassák, húsz percig gyakorolják, felolvassák és a szervezőknek „a járt úton” visszaküldjék a kötelező szöveget. A videóra rögzített két szöveget a bírálók meghallgatták, majd döntöttek arról, hogy ki jut be a kisújszállási/balatonboglári országos fordulóba.

A középiskolások megyei elődöntőkön vívhatják ki az országos – Kárpát-medencei döntőbe jutás lehetőségét. A rendezők ennek a korosztálynak a versenyeztetésekor is választhattak a fent említett három módozat közül. Megyénként és az úgynevezett megyei jogú városokként két-két gimnazista és szakképzős növendék juthatott a döntőbe, a fővárost 12-12 tanuló képviselhetette.

A járvány első károkozása, hogy kevesebb helyen rendezték meg az elődöntőket, mint a pandémia előtti időkben. A legfiatalabbak Balatonbogláron és Kisújszálláson összesen körülbelül 120-130-an szoktak versenyezni, a 2020/2021. tanévben ez 62 főre csökkent. A középiskolások – az elszakított területekről érkezett diákokkal együtt – ideális esetben Győrben 144-en vetélkednek, most ez némileg csökkent, 120-an kísérelték meg a Kazinczy-érem elnyerését. A felsőoktatási döntőn korábban 50-60 hallgató vett részt, most nagyjából egyharmaddal kevesebb.

Nézzük az országos fordulók legfontosabb tapasztalatait!

1. A felvételek technikai színvonala igen egyenetlen volt. Voltak, akik a telefonjukkal, mások tévéfelvétellel is alkalmas kamerával rögzítették a szövegek felolvasását. Többen igen rosszul választották meg a helyszínt, a visszhangos, rossz akusztikájú termekben elvesztek a hangok. A rossz beállítás miatt mások szinte „hallhatatlanok” voltak. És az ellenpélda: kifogástalan hangminőség, minden hangot és a szövegtolmácsolás finomságait is pontosan lehetett érzékelni.

2. A bírálóbizottságnak feltűnt, hogy sokkal kevesebb a baki, a félreolvasás, mint amikor valós idejű olvasásokat hallgatunk. Nem kétséges, hogy számosan annyiszor olvasták fel a szabadon választott szöveget, ahányszor csak akarták, majd a legjobbnak tartott változatot juttatták el a szervezőknek. A kötelező szöveg gyakorlása után is megtehették azt, amit egyébként soha: akár 3-4 próbálkozás is belefért az egyórás időtartamba, és kiválaszhatták az ideálisnak tetszőt.

3. Sokkal kevesebb lámpalázás versenyzővel találkoztunk, mint korábban. Vélhetőleg a többszöri próbálkozás lehetősége-esélye megnyugtatta a fiatalokat, másrészt megszokott környezetükben olvastak: az iskola valamelyik helyiségében, otthon a szobájukban, de nem idegen helyen. Ráadásul nem 60-80 idegen szempár és „fülpár” nézte-hallgatta őket, legfeljebb a jól ismert szaktanáruk, esetleg még egy informatikus, de többnyire: senki más.

4. Az országos döntőn a közönség elé kiállva olvasnak a versengő diákok. Ebben az évben többen ülve – kis túlzással félig fekvő – szerepeltek; megjegyzem: a „keleti kényelem” több esetben visszaütött, mert a levegővel rosszabbul tudtak gazdálkodni, mint álló testhelyzetben.

5. Persze, akik nem ismerik a Kazinczy-verseny követelményeit, azok a kedvező(bb) körülmények ellenére is elkövették azokat a hibákat, amelyeket a megszokott körülmények között is. Többen a szóolvasás, legfeljebb a mondatolvasás szintjén állnak, vagyis csak szavakat, szókapcsolatokat rakosgatnak egymás mellé, de érezhetően nincs fogalmuk arról, hogy mit is olvasnak, a gondolatok elsikkadnak. Gyakori az írásjeltől írásjelig olvasás, emiatt a szöveg darabokra esik. Az a technikától és a helyszíntől teljesen független, hogy valaki beszédhibás, rosszul artikulál, elnyeli a hangokat, nem érzékelteti a szöveg gondolati egységeit, elkövet egy sereg hangsúlyhibát, elhibázza a magánhangzók és a mássalhangzók időtartamát, elhadarja a szöveget, vagy éppen természetellenes lassúsággal görgeti egymás mellé a szavakat stb.

6. A pandémiás és az évtizedek alatt megszokott versenyrendezés közötti különbség, hogy ebben az évben – mindennel együtt – néhány óra alatt lezajlott a verseny. Rövidebbek voltak a köszöntők, a szakmai értékelések, elmaradtak a „kísérőprogramok”. Máskor a balatonboglári verseny csütörtöktől szombatig, a kisújszállási péntektől vasárnapig, a győri csütörtöktől vasárnapig szokott tartani. Ennyi idő kell is a tartalmas programokra, meg a rendezőknek az oklevelek megírására, a jutalmazás előkészítésére. Most háromfelé forgácsolódott minden döntő: a szabadon választott szöveg felolvasása, begyűjtése; egy másik lépésben ugyanezt megcselekedni a kötelező szövegekkel; és néhány nap elteltével következhetett a „záró ünnepség” és az eredményhirdetés.

7. A járvány legnagyobb bűne: elveszett a versenyek lelke! Elmondhatjuk, hogy lezajlottak az országos fordulók, de éppen az anyanyelvi versenyek lényegét hiányoltuk, amikor 300 ember énekli a Himnuszt és a Szózatot a győri városháza dísztermében; hiányoltuk a díjazottakat elismerő vastapsokat; hiányoltuk a jóízű személyes és szakmai beszélgetéseket, a programoktól kapott életre szóló élményeket!

8. Ha valami dicsérendőt keresek, három dolgot írhatok-mondhatok: a) volt verseny, a sorszám egyet ugrott; b) a jutalmazott versenyzők öröme, a szokatlan körülmények ellenére sikert értek el; c) a zsűri tagjai a maguk ütemezése szerint haladhattak a versenyzők meghallgatásakor: megfontolhatták az adandó pontszámot, visszahallgathatták a vitatott részeket.

Talán túlzó a cím, mert ha hasonló körülmények közé kerülünk, gyaníthatóan rákényszerülünk arra, hogy a mostanihoz hasonló módon rendezzünk versenyt. Csak kívánni lehet, többé ilyet soha!

Tisztelettel:

Kerekes Barnabás

a Kazinczy-díj Alapítvány–Péchy Blanka emlékére elnökhelyettese

Kerekes, Barnabás: Never more

Az írás szerzőjéről

Kerekes Barnabás

magyar–történelem szakos tanár
Baár–Madas Református Gimnázium, Budapest

alelnök
Anyanyelvpolók Szövetsége

elnökhelyettes
Kazinczy-díj Alapítvány – Péchy Blanka Emlékére
kerekes.barnabas[kukac]bmrh.hu